

קוד התנהגות אוניברסאלי לאתרים הקדושים¹

מבוא

אנו, מנהיגי דת ונציגי ארגונים דתיים מכל רחבי העולם, מצהירים על מחויבותנו לבקש ולרדוף שלום. כל אחד על פי חזונה של מסורת אמונתו. אנו מקבלים את הקוד ההתנהגות האוניברסאלי האתרים הקדושים (להלן- "הקוד האוניברסאלי") שנועד לשקף ולשרת מטרה נעלה זו.

האתרים הקדושים הם מקומות בעלי משמעות עמוקה וחיבור דתי מקודש. יש לשמור ולהגן על שלמותם ואופיים המיוחד כנגד כל חילול או מעשה אלימות. הקוד ההתנהגות האוניברסאלי לאתרים הקדושים מניח את היסודות לשיתוף פעולה ויישום מעשי של מניעה וסיום סכסוך סביב מקומות קדושים. הוא שואף להתוות דרך בנושאים העוסקים בהגדרה, גישה, חינוך, שיתוף, הקמה, שחזור, הנצחה, הפקעה, חפירה, מחקר והשגחה על המקומות הקדושים.

נחשים לשתי פעולה ברוח של דיאלוג וחיפוש אחר קרקע משותפת, מתוך כבוד הדדי, מתוך כבוד לחופש המחשבה, המצפון והדת, ולשלמותה של כל מסורת דתית.

חולקים חזון של העולם כמקום בו האתרים הקדושים מוכרים על ידי כל כמקודשים לדתות או למסורות אמונה שונות, ובו הכל חולקים כבוד לקשר שבין האתרים הקדושים לבין קהילותיהם, ללא קשר לאמונתם.

מודעים לכך שהאתרים הקדושים ניצבים במוקדי מאבק או מהווים מטרות לחיצים של הרס באזורי סכסוך ברחבי העולם. במודעות לפגיעות המיוחדת של אתרים המקודשים למיעוטים דתיים.

מבקשים להציג מסגרת של עקרונות לשימור האתרים הקדושים, אשר תבטיח חופש דתי לעשות בהם שימוש, ולקדםם כאתרים של שלום, הרמוניה ופיוס.

מכירים בתפקיד החיובי שמנהיגי דת יכולים למלא בהתמודדות עם סכסוכים הקשורים לאתרים הקדושים, ולאשר מחדש את אחריותם המוסרית לשאת את קולם למען הגנה על האתרים הקדושים לאחרים, ללא קשר לדתם.

מסתמכים על אמנות ותקנות בינלאומיות המבטיחות את חופש הדת או האמונה וזכויות אדם נוספות, שומרות על המורשת התרבותית, ומגנות על אזרחים בסכסוכים מזוינים.

אנו מתחייבים חגיגית לכבד, לפעול לטובת מימושם ברחבי העולם, וקוראים לקבלתם של הסעיפים הבאים:

1 הקוד ההתנהגות האוניברסאלי לאתרים הקדושים פותח בשיתוף עם מנהיגים דתיים ומומחים בני הדתות הגדולות בעולם, במסגרת של ועדה עליה נמנו נציגים של הארגונים הלא-ממשלתיים הבאים: One World in Dialogue, מרכז אוסלו לשלום וזכויות אדם, 'דתות למען שלום', 'סרץ' פור קומון גראונד. המימון לקוד הוענק על ידי משרד החוץ הנורבגי.

תנאים

סעיף 1. הגדרה

למטרות הקוד הנוכחי, אתרים קדושים מציינים מקומות בעלי חשיבות דתית עבור עדה דתית כלשהי. עליהם נמנים, בין היתר, מקומות פולחן, קברים ובתי קברות, כולל סביבתם הקרובה באם זו מהווה חלק אינטגרלי מן האתר.

למטרות הקוד הנוכחי, האתרים הקדושים הינם מקומות מוגדרים ומוגבלים המוגדרים ככאלה בקרב עדה כלשהי, ובהסכמת הרשויות הציבוריות הרלוונטיות, על פי מסורתיה ומנהגיה השונים, באופן המכיר בכך כי אתר מסוים עשוי להיות מקודש ליותר מעדה אחת.

סעיף 2. שמירה על האתרים הקדושים

יש לשמור על האתרים הקדושים לטובת הדורות הבאים, מתוך כבוד, יושר והתחשבות בשמם וזהותם. יש לשמור על אתרים אלו כאתרים בעלי חשיבות דתית, כמו גם כמורשת היסטורית, תרבותית ואקולוגית לקהילותיהם, ולבני האדם. אין לחלל ולפגוע בהם, ואין לשלול מעדה את האתרים המקודשים לה. על הרשויות הרלוונטיות² לשקול ולהגדיר בעת הצורך שטח מגן סביב אתר קדוש על מנת להבטיח את השמירה עליו, באופן שימנע או יגביל בניה או פיתוח, מבלי לפגוע בזכויות הקניין. אם נתון אתר קדוש תחת מגבלות כלשהן עקב הגדרתו כאתר מורשת לאומי, אל להן להגביל שלא כצורך את תפקודו המתמשך כאתר קדוש תחת מגבלות אלו.

סעיף 3. גישה

גישתו של כל אדם לאתר קדוש תהיה כפופה אך למגבלות מטעמים דתיים הקשורים לאתר, או הנדרשות לשם שמירה עליו למען ניהול בטוח ונטול הפרעות של הפולחן. על כל אדם בעל גישה לאתר קדוש לכבד את אופיו, את ייעודו ואת האתוס שלו. אל לרשויות האזרחיות למנוע באופן שרירותי את הכניסה למדינה בפני צליינים ומבקרים באתרים קדושים, ואף לא למנוע באופן שרירותי את נוכחותם של זרים נושאי משרות המשמשים בעמדות מיוחדות הקשורות לאתרים.

סעיף 4. אתרים המקודשים ליותר מדת אחת

כאשר אתר מוכר באופן הדדי כמקודש למורשתה הממוסדת של יותר מעדה אחת, יתדיינו הרשויות הרלוונטיות יחד עם העדות על מנת להגיע להסדרים חוקיים על פיהם תובטח הגישה לבני כל אחת מן העדות לאתר למטרות פולחן, והאחריות לשמירה על האתר תוטל באופן שווה על העדות המעורבות.

² למטרות הקוד הנוכחי, המונח 'רשויות רלוונטיות' מתייחס לרשויות (דתיות, פוליטיות, צבאיות, חוקית וכדומה, בהתחשב במקום) העשויות להיות מעורבות בקבלת ההחלטות הנוגעות לאתר הקדוש.

סעיף 5. מניעה ופתרון סכסוכים

יוקם פורום הכולל את הרשויות הדתיות וגופים רלוונטיים אחרים על מנת להבטיח תקשורת ותיאום יציבים בין הגורמים השונים. יש להפנות באופן מיידי כל סכסוך או איום הנוגעים לאתרים הקדושים אל פורום זה.

סעיף 6. שחזור והנצחה

הרשויות הרלוונטיות ינקטו אמצעים על מנת לסייע בשחזור או בהנצחתם של אתרים קדושים שנהרסו או נפגעו על ידי אלימות פיסית, בהתאם לרצונה של העדה המעורבת. יש להעניק את האישורים הדרושים לשם כך על פי המתווה בחוק ומתוך ההתחשבות הנדרשת לזכויות המקרקעין, ללא עיכובים מיותרים, ומבלי שיוטלו מכשולים חוקיים או מנהליים מיוחדים.

סעיף 7. הפקעה או הלאמה

במקרה של אפשרות הלאמה או הפקעה של חלק מאתר קדוש, על העדה או העדות המעורבות לזכות לייצוג הולם וייעוץ רשמי בנוגע לכלל היבטי התהליך. על הרשות הרלוונטית לבצע הערכת השפעה ולהציע אמצעים להגנה על המורשת התרבותית ועל השימוש נאות באתר באופן המכבד את המסורת הדתית לשם המשך קיומו של הפולחן הדתי במקום. באם לא יצליחו הצדדים להגיע להסכם, יהיה באפשרותה של העדה לפנות לערכאות משפטיות.

במקרה שחלקים באתר קדוש הולאמו בעבר, יש לעודד את השבתו של הנכס לעדה.

סעיף 8. חינוך ושיח ציבורי

על הצדדים לעודד בהתבטאויותיהם הציבוריות ופעילויותיהם החינוכיות את השמירה על האתרים הקדושים, להכיר בחשיבותם של האתרים הקדושים של אחרים כמקומות פולחן ואתרים הקשורים לזהותם, לכבד את רגישויותיהם של אחרים ביחס לאתרים אלו, ולהדגיש את ערכם הרוחני, במקום את משמעותם האסטרטגית, הטריטוריאלית או הצבאית. אין להתכחש לקשר שבין קבוצה כלשהי לאתר המקודש לה. יש להיוועץ עם העדות בנוגע לקידום ציבורי של האתרים הקדושים להם למטרות תיירותיות, מדעיות, חינוכיות ואחרות. קידום שכזה יעשה תוך כיבוד הזהות והמסורת הדתית של העדה המעורבת.

סעיף 9. ייסוד אתרים קדושים

זכותה של כל עדה לייסד ולשמור על אתרים קדושים קיימים, מתוך ההתחשבות המתחייבת לזכויותיהם של אחרים, ולאחר הליך תקין, תוכר זכות זו כחלק אינטגרלי מהזכות לחופש הדת והאמונה. כוח כובש לא ייסד ולא יאפשר את ייסודם של אתרים קדושים קבועים ללא ההתחשבות המתחייבת לנכסיהם ולזכויותיהם המוכרות האחרות של האוכלוסייה בשטח הכבוש.

סעיף 10. חפירות ומחקר

ניתן לבצע חפירות ארכיאולוגיות באתרים הקדושים רק לאחר היוועצות ובהסכמה הדדית של הרשויות המורכרות של כלל העדות להן מקודש האתר, על פי הקבוע בחוק, ותוך הפרעה מינימאלית לפולחן הדתי באתר. ממצאים היסטוריים ביחס לעבר הרחוק של האתר לא יפגעו בהסדרי הבעלות והשליטה הנוכחיים, ולא יעשה בהם שימוש לרעה על מנת לפקפק בזיקה המקובלת של עדה כלשהי לאתר.

נספח

מדריך ליישום ופיקוח

אנו, מנהיגי דת ונציגי ארגונים דתיים מרחבי העולם, מקווים לעולם בו יוכלו כל בני האדם לבטא את פולחנם באתרים המקודשים להם בחירות ובבטחון. קוד אוניברסאלי זה פותח בכדי ליצור מסגרת שיתופית ליישומה של תקוה זו.

יישום

בבסיס יישומו של הקוד האוניברסאלי עומד שיתוף-פעולה בין הדתות השונות ותיאום משותף עם רשויות ההנהגה והמוסדות הרלוונטיים לפעילות במדינות השונות, על-מנת להגן על המקומות הקדושים. אנו מעודדים מנהיגים דתיים, גופים בין-דתיים ושאר ארגונים דתיים לפעול ליישומו של הקוד. אנו מעודדים את יישומו של הקוד באופן פרטני בארצם עם הקמת פרויקטים להגנה על מקומות קדושים, המבוססים על פרטי הקוד האוניברסאלי השונים, או על כולו, מחד, ומאידך, מתואמים לצרכי המצב המקומי. היישום יכול להתבצע באופנים שונים בהתאם לצרכים המקומיים של קהילות שונות. ניתן לשלב בו חינוך, פיקוח, תיעוד, ביקורים משותפים והצהרות גינוי משותפות של מנהיגים דתיים לחילולם של אתרים מקודשים, זאת ועוד פעולות נוספות המיישמות את עקרונות הקוד האוניברסאלי במרחב המקומי.

גופי פיקוח

אנו מעודדים הקמת גופים מפקחים, בהתאם למצוין בסעיף 5, אשר ישגיחו על יישומו הנאות של הקוד ברמה המקומית, האזורית או הלאומית. אנו ממליצים שהגוף המפקח יכלול נציגים מורשים של העדות, הרשויות הציבוריות וגופים רלוונטיים נוספים אשר בין היתר:

- עורך רשימה של האתרים הקדושים המוכרים כעומדים בתנאי הקוד.
- שוקל על פי בקשת מי מחבריו, כל איום על מטרות הקוד, או כל מחלוקת סביב מעמדו של אתר, ולתור אחר פיתרון בדרך של דיאלוג, פיוס וסולידאריות.
- מייעץ לרשויות באופן הולם בנוגע לכלל הנושאים הקשורים לאתרים הקדושים.
- מפרסם דוחות סדירים על עבודתה ועל ההתקדמות ביישום הקוד באזור עליו ממונה.

עם בוא העת, כאשר מספרם של מחוזות היישום של הקוד האוניברסאלי יתרחב, אנו ממליצים על הקמת מנגנון בינלאומי להשגחה על יישומו של הקוד ברחבי העולם. הגוף המשגיח הבינלאומי יכול להיות אחראי על קידום קבלת הקוד בקרב המסגרות הרלוונטיות, על שיתוף פעולה עם סוכנויות בינלאומיות רלוונטיות, עידוד הקמתם של גופים מפקחים וסיוע לגופים המפקחים בעבודתם, בתיעוד ובניתוח ההתקדמות של יישום של הקוד ברחבי העולם, דיווח על הפרתו של הקוד האוניברסאלי ופרסום דו"ח שנתי על מצבם של האתרים הקדושים ברחבי העולם.

אנו, מנהיגי דת ונציגי ארגונים דתיים מרחבי העולם, מכירים באחריותנו העמוקה לפעול להתגשמותו של החזון המנוסח במסמך זה של הקוד ההתנהגות האוניברסאלי לאתרים קדושים.